

Književne novosti

Ivan Cankar: Nina. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1906. Cena broš. 2 K, po pošti 2 K 10 h, eleg. vez. 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h.

Janeza Trdine zbrani spisi. III. knjiga. Bajke in povesti II. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Cena broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 20 h. Po pošti 20 h več.

Nova železnica s Koroškega skozi Karavanke, Bohinjske gore in čez Kras v Trst. Kratak opis železnice v tehničnem in turističnem oziru. Spisal Maks Klodič vitez Sabla doski. S slikami in zemljevidom. Založilo in izdalo „Slov. plan. društvo“. Cena 70 h, po pošti 5 h več.

Ljudmila Poljanec (Nataša). Poezije. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Cena: broš. K 2.—, eleg. vez. K 3.—.

Pesmi so postale knjiga in prej skromno skrita „Nataša“ stoji pred nami kot izrazita pesnica Ljudmila Poljanec. In Slovenija zdaj je pevko imela . . . Te pesmi se kar same bero in čutijo; zdi se mi tudi, da bi se lahko pele, ker so „pesmi“ v ožjem pomenu, čista lirika od prvih verzov do zadnjih.

Brez šale in s šalo: so in so bili ljudje, ki skoraj zamerijo Bogu, da je ustvaril žensko, to potrebno nepotrebno zlo; a da je ženska vsaj interesanten predmet, to se večinoma priznava; in da je njena poglavitno pasivna nprav v svojih temeljih in pojavih skrivnostna — ker je nepreračunljiva — in zato zanimiva, to si pred lastnim zrcalom priznavajo tudi tisti, ki jim je ženska le vir vseh grehov. Žensko prepoznati mika menda vsakega, dasi mu je, če verjamemo še mlademu Stritarju, potem često žal, da jo je prepoznal. — Ideali radi izpuhte, kadar se nam odkrije in razkaže njih sicer nepristopni budoar. Res! A poleg lažiidealov so tudi taki, ki ne oneme in oblede nikoli, dasi morda izpreminjajo glas in barvo. —

Žensko srce! Mari si ne mislimo, da je v tem srcu pravi dom za ljubezen? „Ljubeče žensko srce“ — ta zveza se nam zdi povsem prirodna; in če je pesnik šaljivo rekel: „Trdo, ah, kakor mecesen srce v prsih ti leži,“ je s tem tudi izrekel, da je bogme „njena“ dolžnost, ga ljubiti.

Tako pojo moški pesniki o ženski. Dolgo je trajalo, preden so si upale tudi ženske v pesmih izdajati svoje tajnosti; z njihovimi pesmimi je izginila iz slovstva enostranost, da smo viškom vedeli, kako čuti mož pesniško napram ženi, a da se ni moglo neposredno verodostojno soditi, kako čuti ženska napram moškemu. Sicer veli stari rek, da človek najteže spozna samega sebe, pojava pa, ki tvorijo v njem njegov živelj, čuti in ve vendar sam najbolje. Taki pojavi so zanimivejši kakor kdove kaki globoki zakoni „spoznanja“. Ako nam take pojave hoče in zna priobčiti pesniško navdahnjena ženska, izpopolnjuje ona skoraj za polovico naše znanje o človeški duši. Nataša je to hotela in je znala; krepka je ona v čutih in besedah; pa prava ženska je, kolikor jih mi poznamo: neomahljiva in vdana, mehka in vztrajna! Zato je kaj prijetno poslušati te poezije; zdi se nam, kakor bi nam jih kdo priporočal z besedami: „Ali marate kozarec dobrega, zdravega vina?“ Brez alkohola te pesmi niso, in mislim, da je to prav! Pri tem pa nimam v mislih baš „Pesmi o vinski trti“ (stran 51.) — ali take misli in taki lepi verzi ne rasejo na sicer koristni tepki, temveč na zlahtni trti, „zemlje najsvetejšem lesu“. Le malo

je grozdov v teh poezijah, ki še niso bili prav zreli. Potrgali so jih, misleč, da bodo dozoreli pod umetno lučjo krotkih dekadentov. A ni šlo! Ko čitamo pesem „V srebrnih nočeh“, še daleko nismo prišli do spoznanja, da je treba „srebrnih“ noči, ko je pesem že pri kraju. Slično se nam v mistični „V večerni čas“ (47) obljublja tolažilo tam v „violetni dalji“ in pri „violetnih“ zvezdah — to nam je predaleč!

Ta slučaja sta pa tudi skoraj edina. „Aromni objemi“ (64) bi se nam zdeli sumljivi, ko bi se prisojali nam, a verjamemo pesnici, da „rože v aromnih objemih skrivnostno drhte“. Kdo bi si to prej mislil o rožah, in vendar, kaj ne, o rože, je tako? Saj ste ustvarjene druga za drugo in mi smo ustvarjeni drug za drugega (65): „ustvarjena vrtu roža in roži je ustvarjen vrt. Nebo ustvarjeno je zvezdam in zvezde zlate za nebo.“ Tako bi se pelo tudi v čutni narodni pesmi, a „ustvarjena ljubezen srcu, srce ustvarjeno za njo, brez nje pokoja, tihe sreče ne da mu zemlja ne nebo,“ tako se ne poje le v narodni pesmi, tako drhti roža v človeškem srcu v skrivnostnem objemu! A če ni ljubezni? Potem pa se vežejo stih: „ustvarjeno življenje smrti, ustvarjena življenju — smrt!“ Kako nagel prehod od objema do ločitve, od življenja do smrti — vse v okviru male pesmice. — Ali celo brez objema kar v ločitev, brez življenja kar v smrt — „nemara umirajo rože mi v prvi pomladi . . .“ To je najbridkeje!

Dve pesmi — celo življenje — vsa природа! Dve pesmi — eno srce! Da! Dvoje src, a ena, enotna ljubezen? Radi bi odgovorili: „Da!“ ali ne moremo, ker ne smemo. Ko bi smeli, bi bila harmonija celotna, a poezija te harmonije bi izginila za ta svet, za nas; umeknila bi se v skrivno zatišje, kjer si je dvoje bitij dovolj, ki si imata drug drugemu povedati mnogo, toda svetu, nam le malo ali nič . . . Pa saj se srca nista združili — čisto navadna stvar je to, pravi Heine, a ob njej počí eno srce! Vendar ne vedno: kot tolažnica se vseli v srce sočutna poezija in ko drhte njeni glasovi po duševnem ozračju, združijo se morda v novo harmonijo, v trpko harmonijo spoznanja, trpljenja in pretrpljenja — in srce ne počí. — Taka je naša pesnica; opevala je „v srečnih dneh mladosti vse, kar krasi življenja lepe dni: ljubezni tiho srečo, nje sladkosti in zdihovanje sred noči . . .“ A davno ni, da bo pela „zadnji spev ljubezni tej, ugasli v uri zgodnji. — A ko odpoje tihi spev labodji, ugasne duši bol in srcu gnev in vzlet duha bo višji in svobodnejši!“ Tako nam poje sama v sonetu na strani 119. Borila se je pesnica in je zmagala.

Priroda — pomlad — mladina — ljubezen, to so štirje stebri gradnje teh poezij. Stara, čisto stara snov, boste rekli; čisto nova — pravi poezija; saj je tudi človek star že dokaj tisoč let, a dobijo se še vendar — mladi ljudje! Snov nas mika tem bolj, ker jo nam podaja dekle, ki odkrito pove, da je dekle. Dolgo bi moral iskati, da bi našel kaj tako srčkanega in globoko srčnega, kakor so n. pr. pesmi v „Intermezzo“ od IV. števil dalje. Čisto v Prešernovem duhu je zapeta morda najlepša — kdo bi sicer tu meril prav? — v tej zbirki (6.): „Šestnajst pomladi“. — Čim bolj pa čitamo te pesmi, tem bolj se nam odkriva tajna, strastna moč, ki kipi v njih. Zdi se mi, kakor bi gorel v ozadju verzov ogenj, ki ne plapola toli na zunaj, a tem bolj greje v notranjosti. Burno hrepenenje veje iz njih, a ne odurno, ne drastično, ne prekmerno in nebrzdano, ampak prav kakor to pričakujemo od ženske: krepko, pa umerjeno. Tiha strast — elementarna moč, kipeča v zavesti svoje ognjevitosti, pa vedno ublažena z nežno dostojanstvenostjo, ki ne trpi ugovora — to je prav žensko in to je signatura te knjige. — Obstrmel sem, ko sem čital tale verza (76): „In pride boginja mladosti in vprašala bo po dolgeh...“ Kaj

vse je položeno v te „dolgove“! Kdor je bil kdaj mlad, on to ve, naj je poplačal te dolgove ali ne. Lahko si mislimo, da taki dolgovi mnogo bolj teže žensko; saj si ona ne more zbirati kapitala sama . . . Lahko bi se v njej izcimila črnoglednost, gnev, ko bi bili dolgovi prehudi; naša pesnica je proti temu zavarovana, kajti ona ima kapital v svojem srcu in v svoji poeziji.

Podrobno knjige ne bomo presojali; o podrobnostih bomo govorili, kadar bo nabrala naša pesnica drugi zvezek svojih poezij. Razveselila nas je s poezijo dekleta v razvoju; govorila je o pomladi in o bližajočem se poletju: zdaj pričakujemo, kaj nam bo povedala o snu v tajnih kresnih nočeh.

Dr. Jos. Tominšek.

Jos. Kostanjevec: Brez zadnjega poglavja. Knezova knjižnica XII. (1905). — Kostanjevec je med tistimi slovenskimi pisatelji, ki nimajo in nikoli ne bodo imeli krepko očrtane umetniške osebnosti, ker jim nedostaje za to potrebnih duševnih sil. Ne moremo jim sicer odrekati gotovih uspehov, ker so vendar umetniki, čeprav le druge in tretje vrste, ali njihova umetnost se giblje med zvezdami nepremičnicami in prejema od njih od slučaja do slučaja del svetlobe in barve. V proizvodih takih umetnikov brez vse težave opazimo nekak notranji nesklad, ki izvira iz nesoglasja med njihovo umetniško voljo in silo. Taki umotvori niso vseskozi naravna in potrebna inkarnacija umetniških idej, bodisi da le-te sploh ne prihajajo iz umetnikove duše, marveč iz zunanjega sveta, ali ne dozorevajo do potrebne plastične izrazitosti, radi česar jim mora umetnik pomagati z razumom in skušnjo ali spretnostjo; pri tem seveda ni več govora o pravem umetniškem stvarjanju, marveč o konstrukciji. In med take umetnike bi štel tudi Kostanjevca. Ker pa se pisatelj menda sam do gotove meje zaveda tega dejstva, zato skuša zlasti z ozirom na originalnost idej in tehnike hoditi svoja pota, pri tem pa le pretirava to, kar nahajamo pri drugih pisateljih v pravem in prikladnem razmerju. Najboljši dokaz za to trditev je Kostanjevčev gosp. Ig. Brumen, na eni strani mozaično konstruiran, na drugi docela neverjeten značaj, četudi se giblje omenjena snov na moderno-psihologični podlogi. Tudi tehnična stran imenovanega spisa je surova in neopiljena, kar morem trditi tudi o našem proizvodu „Brez zadnjega poglavja“. Sicer pa ta naslov sam kaže, kako mehanično včasih razumeva Kostanjevec svojo umetnost, ker to je vendar nebitveno, če se g. Volec ustrelj pred našimi očmi ali odloži ta čin za štirinajst dni, ker vemo, kako se mora dejanje zaključiti, ne da bi bilo treba bogve kako napenjati domišljijo. Pa saj je že prvo poglavje zadnje, vse drugo je samo epizoda, oziroma nekoliko precej zunanje zvezanih epizod, ki so druga v drugo vdete kakor škatle. Stari trgovec Volec ne more spati, ker ga vest peče in zlasti radi samomora bivšega njegovega potnika Zabukovca; zdi se mu, da ga rajni hodi strašiti po noči, radi tega je stari grešnik ves potr in obupan. Prizor v gostilni, kjer je pogovor o pod obnem samomoru nekega potnika, še bolj vznemiri Volca in kes dobiva čim dalje strašnejše poteze, tako si prinese g. Volec revolver k svoji postelji. V ta okvir je vložena povest o Volčevi ljubezni do revne Ane, ki mu vrača to nagnjenje, a mladi trgovec se zaroči in poroči z bogato trgovčevo hčerjo, ki je ne ljubi, kakor tudi ona njega ne. Nesreča moja, sreča tvoja: zdaj Ana usliši agenta Zabukovca, ki se je prej zastonj trudil za lepo Ano; poroka in srečen zakon. Volcu pa se zahoče Anine ljubezni, zato pride z nečednimi nameni k zvesti ženi, ki mu pokaže vrata, dasi je gospodar njenega moža. To je kal katastrofi, kajti Volec se mora maščevati, a Zabukovec ne zve nič o tem. Potem je vložena žalostna povest o prijatelju Kavčiču, ki je poročil napol kmetsko de-